

Ля вытокаў народнай песні

Капітанам і музыкантам старошага палка, мабыць, яшчэ памятаюць старадаўнія народныя песні «Рух, рух, ды бая з двара», «Дета», «Облаўно, даўно я ў мамі была», «Хмело, хмело, ды ты ро», «Касю хлапец канюшыну» ці, скажам, «Займы вяр ды на дарожку па-слава». Гэтыя песні — жыццёвы гісторыя нашага народа, яго жыццёвых шляхоў, барацьбы за лепшую долю. Смута і гора, радасць і спадзяванні беларуса ўвасоблены ў напевах, народжаных у змрочную пару народнага самадзяржаў і панаскага прычэпу.

І ў варад упеваў жанчыну ў гаротны ад сава вачыма, ухваляваную, прагну да жыцця, якая спявала песні вяселля, нахрыты на форме, але пчырны і багаты па амету.

Нек яшчэ да прыходу савецкай улады я пачу песню, народжаную ў вёсцы Запале Дзятлаўскага раёна. У ёй раскавалася пра дзюшчыну, якую аганьбаваў адзін раздольны пан. Бацька надаруешнай з ласкай пахадзіў да алачыцы, бо

Я не любіў, а яна не любіла, — гаворыцца ў песні. І не пачуецца безнадзеі, а гноў і павязі да паню выдзіла яна ў людзей. «Калі загарацца мейці, — гаворылі салданы, — мы пават не вярнемся з месца».

Многа старадаўніх песень — сумных і вясёлых — жылі ў вёсках Таўкуым, Варашчына, Гарачы, Рахавічы, Пірні, У Прымах моладз жыла цівачка фальклора. Старадаўнія напевы ў свой час даспелала ведада Валя Юрчык. Выходзіць замуж, яна пакінула сабротам смітак з тэстамі песняў: «Чуць, матуля, чуць, не парайкі п'юць», «Узыбіло сонца, вяртаю ідзе», «Нахасілі ўсе лугі і ўсе сенажці», «Нагнала аўну пад саваціць», «Товка владка дельце не лодзіцца» і г. д.

Валя Юрчык — удумлівы фалькларыст. Яна крытычна стаўлася да аўскай народнай творчасці, запісвала ў свой смітак толькі тры песні, што больш-менш прадліва адлюстравалі быт даровольскай і аўскай вёскі.

Звычайна глядзелі на гэтую справу пачатковыя работнікі раднага адзела культуры (заг. аддзела М. Чувал). «Чалавек, які пачаў пачынае званне савецкага фальклора — разважлівы аям, — давіне запісваць і прапагандаваць толькі сучасныя песні». Стоячы на такіх на месцай мерз рэйных павідач, масавыя адзела выступалі ў поляр зроку даровольскай фальклору, гравалі сатыры; яны аталі рэпертуар мастацкай самадзейнасці ад старадаўняй і сучаснай лірыкі, адначас пераказу прыпеваў.

Многад пераважна «фальклору» ад выданых у народнай творчасці людзей. Намы пачы-пачы, нібы знарок, налятаюць на лірыку велікі таннага пачы-пачы. Каб хоць з большага завадоць урочышя культурыя запатрабавалі сельскіх слухачоў, некаторыя калектывы свае рэпертуарныя праблемы запісваюць уласнай творчасцю, а таксама творамі прафесійнальных кампазітараў.

У сувязі з гэтым вярта яшчэ раз нагада кампазітарам аб іх кроўным абавязку — абраць і апрацоць для хораў старадаўніх і сучасных народных песень. У вёсках з уладчыства гаворыць пра Г. Шырку і Г. Цітовіча. За пасляваенныя гады яны вывелі на шырокую дарогу шмат якіх народных песень, вылілі намага таленавітых кампазітараў-самаучак.

Троха скажам, што новыя народныя песні і танцы распаўсюджваліся яшчэ давад марудна. Напрыклад, выліты народныя танцы «Дзятлаўскія валды» на працягу многіх год былі абытыя толькі некалькіх вёсак у межах аднаго Мірскага раёна. І той-жа танец праз два-тры месяцы пасля запісу яго фалькларыстам уладшю ў рэпертуар многіх калектываў розных абласцей Беларусі.

Словам, гадоўнае — не абмяжоўвацца тым, што ўжо запісана і апрацавана, бо

«слова Шыгельскага, моўна характарыстыка ягона раскрывае нічымся гэтага гаварыцеля шлахціца, абмежаванасць яго думковага свету. У гутарцы з Каларыяй шлахціц Шыгельскі літаральна некалькімі фразамі характарызуе сабе з належаў паўтачы».

Шыгельскі (не вядомы на Батуру). Чаю пачі на фанде не была? Машыра. Так нека, паленавалася. Шыгельскі, Дарона. Там-бы пані Катыжык знайшла кампанію больш пакондую. Кірачкі вількі быў, Свінкі ладныя былі, хоць не душка шмат. Пан Заруба кляра вывел, — ах, каб пані быццэ, што гэта за кыры! Пушчэ на патанасе, калі не вяртаі. Майго пана Катыжыка быццэ! Дык амаль што такі самы. Пан Халіўскі з калоджою жонкай да казёна прыхадзіў. Такаса кабыла ваджа. Праўдэ, крышчачка ніжэйшая за маю, але такаса фармальна і спераду і ззаду. Обца ваджа быццэ, словам перакінуўся. Маю велькі ітарасе да яго. (З намісам). І да пачына Катыжык тым часам. Гэтымі дымі зайтаю. Давідовіч!

Шыгельскі — эпізодычны пераваж, пісьменнік пазнавае яго толькі ў адной невялікай сцене. Тым не менш дзюшчына тралнай моўнай характарыстыцы ён ператварыцца ў вобраз-тып і надолга асабіліцца чытачу і глядачу.

Асабліва высокім майстэрствам моўнай характарыстыкі вылучаюцца замедзі Кандрата Крапіны «Хто смецца алошнік», «Мілы чалавек», «Пяноць жаваранкі». Тут талант К. Крапіны як камедыяграф прадзівае не ў розных эпізодных камічных прыёмах аўтара, пры якіх смех дасягаецца танымі сродкамі (награвілае пераваж, зніжасць героя, груба жары, анекдоты), а ва ўмельстве пачу камічных рыс самага характару героя праз яго мову і паводзіны. Такого майстэрства патрабавалі ад камедыяграфа ашчэ В. Белінікі, падкрэслівалі, што для сарпаўдлага камяка, гуару «зніжасць смехнае не сама са сабе, але як выліўленне ў дутрагана свету душы чалавека, адлюстраванне яго разумення і пачуццяў».

Мова шараўтана і прадылісета Гарлахаўскага характарызуе яго як нахалнага, грубога чалавека, вымала да таго,

Мастак Яўгені Красоўскі працуе над творамі, прысвечанымі паказу жыцця рабочых Мінскага трактарнага заводу.

На замкку: партрэт стальяра І. Кісалева работм Я. Красоўскага.

Сяргей ГРАХОЎСКІ

АРЛЫ

Сыйшліся горы учмыльную каля замшала скалы, і, як дзорныя, пільную спакм магутныя арлы. Памычуць шырокімі кругамі ў сіні сонечны прастор, над ім чыстымі сінгамі гары хрыбты Каўказскіх гор; а шмары ўздымуцца над ім, віор гэтыя вярхі чынар, — заласца, крэмлі тугімі малану выраскаць з шмар. Арлы з маланай, як блізкім, пад чорнай шмарай зліваючы. Не выгравалі арлыны — і за арламі ўсеад лянчы.

Гледзячы ў мора

Ракоча прыбой і не ведае зморы, у бераг грукоча з зары да зары. І велькі салёнымі прыскані з мора і чак прыносць на бераг вятры. Гамбока мора і вясня ямі, і воблакі ў небе, і ўзлескі вадм сустрачч бгучы, далымаі, абываісі. І сонца, заласца, вяслае туды, дзе неба над морам глёмбішае стада, а мора над чыміно і бланкі, дзе нявет на трыбён дзяткага вадм спаконія лінокры вядуць маракі. Памычуць маракі, каб іскрмлі хаваі, каб шхі прыбой калмтэа невадм, каб з воблака зноў карабі авпамвалі і сонца ўставала з марское вадм, каб скрозь і ў асенія змрочныя ночы нідзе не пагасі ў партах маякі... На сэрцы ціпае, і свеціцца вочы — на вахце спаконія стаць маракі.

Я Чорнае мора вядым назваў-бы, калі ўтамуеца бора і штары. Даласца, з маленства суды мяне вадіў бязмежны, мільні і нстрымны прастор. Спаконія мора мяне прыліла, паклікала бурнае мора мяне — і кошыч на бераг-ушымае тваі, б'еца, як блясы, п'юна, даўней, калі раманіцца з марскою стымі сам Пушкін ішоў да яго берагоў... Хаваюцца мора і стогне, і аме, нібыта шукае і каіча яго.

Алесь БАЖКО.

Студэнтам — трывалыя веды

АБ ЧЫМ ГАВОРАЦЬ ФАКТЫ

Наўдана на філагінічым і гісторыка-філагінічым факультэтах Гомельскага педагагічнага інстытута імя Чкавава былі праведзены кантрольныя дыктанты па рускай і беларускай мове. Амель пачынаю будучыя выкладчыкаў мовы і літаратуры напісала дыктант на «нездавальнічач». Так, у трох групах чабырота курсу, дзе практычныя заняткі па рускай мове праводіць старшы выкладчык т. Каротка, а ліку 59 студэнтаў станаючыя ацэнкі атрымалі толькі 25 чалавек, астатнія вылі непаспяхавальна неспіменнасць. У іх дыктантах зроблена мноства арфаграфічных і пунктуацыйных памылак. Напрыклад, у студэнта Давыда В. Н., які зрабіў 10 памылак, можна сустрэць такія словы: «судрычюма», «дзевельным», «блнсь», «молодылькыі» і інш. Студэнтка Мельнікова зрабіла 16 памылак. Яна піша: «театральны», «спрындуну», «опломменты» і г. д.

Не лепш абстаіць справа з пісьменнасцю і па беларускай мове. Старшы выкладчык т. Цюхановіч безпамятна каістае навукачальнай частцы, што ў сямі групах, дзе ёй вадорідца вёсці практычныя заняткі па беларускай мове, са 149 студэнтаў 61 чалавек напісаў дыктант на «нездавальнічач». Веды будучыя выкладчыкаў, які атрымалі станочыя ацэнкі па практычным курсу беларускай мовы, не зусім трывалыя, толькі дзевяць чалавек напісалі дыктант на «добра», астатнія — на «здавальнічач».

Наўстае пытанне: наўжо нізкая пісьменнасць студэнтаў з'яўляецца вынікам слабай работы аддзялення кафедр толькі ў бгучым навукачальным годзе? А можа гэта недахоп быўшы працягла перыяду? Наабаўніўшыся з экзаменацыйнай дакументацыі мінулых год, з выкладчыкаў дзейнасьцю выпускнікоў літэра, можна пераканацца ў правільнасці другой гумкі. Дырэктар інстытута, доктант і кафедр проста змяліліся з маленіменнасцю сваіх выкладчыкаў. А вядомую інструкцыю перадакэнацыйны дыктант не нікай чым на «здавальнічач», аны сьведча парупаі. На два-тры разы па рэпаратэжню дэканата пісалі дыктанты некаторыя студэнты рускага аддзялення мінулага года выпуску, пакуль не атрымалі «станочыч» ацэнкі.

Таму і атрымалася, што значная частка выпускнікоў не змогла забеспечыць збраракаснага выкладання мовы.

— У былой выпускніцы Гомельскага педінстытута т. Герман, якая прадуе ў Навамілянскай школе, — гаворыць загадчык Гомельскага сельскага раёна т. Андрэў. — Настолькі нізка вель па беларускай мове, што ў вучэбніск пераклазе яна не можа выправіць нават арфаграфічных памылак.

Недастаткова падрыхтаваны для выкладання мовы былыя студэнты беларускага аддзялення Карась, Драбышэўска, Абрацлоў і іншыя.

Але слабыя веды маюць выпускнікі Гомельскага педінстытута не толькі па мове, недастаткова шырочку яны атрымалі і па літаратуры. Не змогла быць выпускніца-выкладчыца т. Азар, выкладчыца рускай літаратуры ў Пахалюбчой сярэняй школе Гомельскага сельскага раёна, выкладчыца любові да прадмета ў сваіх выхаванцаў. Пры вывучэнні літаратуры яна зыходзіць не з аналізу твораў, а з заучывання тэксту патручніка. Слаба авалодалі прадметам і мэтадыкай яго выкладання мінулыя выпускнікі С. Маўшоўіч, Г. Кірпічова, З. Файнберг і іншыя.

Чым-жа растлумачыць, што адны са старабых літаратурных факультэтаў у рэспубліцы слаба спраўляюцца з падрыхтоўкай выкладчыкаў мовы і літаратуры? СКАРГІ СТУДЭНТАЎ

Нам давёлася гутарыць са студэнтамі чабырота курсу філагінічнага і гісторыка-філагінічнага аддзяленняў. Перш за ўсё яны скарпіліся на недасканаласць наву, напрыклад, з шмалага паміж Жыўткам і яго жонкай Клавый мы дзевалася, што Жыўтка ўліяе ад фронта, ухладзеца ад маладымі, што ішоў яны жыцця з'яўляюцца: не прапавіць і добра жыць. «Я лічу суманенным усё тое, што не паходзіць пад артыкул крмінальнага кодэкса», — заўважэ сваёй жонцы Жыўтка, і гэтымі словамі герой, як не троба лепш, характарызуе самога сабе, раскрывае сваю жыццёвую філасофію — філасофію «жытэца».

З вядзім майстэрствам моўнай характарыстыкі сатырычнага пераважа напісам К. Крапіной дыялог паміж Жыўткам і намеснікам старшын горавета Каваліным, якому Жыўтка апрамагантаваў двараўныя плямёнкіам А. В. Дунарскага. Тут асабіва яскрава прадзіваецца «талент» сінлага чалавека: яго дурнушчын і нахалства, яго ўнеце ўвацы ў дзверэ і начальству і дабіцца станаючых вынікаў для сабе. Прыяздем невалікі ўрвак з гэтага дыялога:

Намгін. Як вы ўвадыліся ў нас? Жыўтка. Ды як-небудзь. Ваіна, нічога не папісам...

Намгін. Іліччасныя людзі. Многія ў адных канулах выгабалі. Зіма надходзіць, а ў іх ні вопраткі, ні абытку. І мы не ў сілах забеспечыць. Бацькі, як іштурмуць? І так кожны дзень з ранку да вечара. Ішны рэк так дацятэ, што махнуў-бы на ўсё рукой ды на фронт. Там-бы і вельды сваю бавую задату і ўсё.

Жыўтка. Вунь вы чаго захадзілі! Гэта кожны-раб з нас агадзіць — на фронт. Я ўжо кожны-раб прасіўся — не пусканоць. «На фронце, кажуць, нас ішчэ ўсё кажу замяніць, а воеў тут». Раз быў зусім камо вярціць, дак дактары... Пачалі круціць, вярціць і айналі ўнутры нешта тако... не то рак пачыні, не то грузная жаба, «Вам, кажуць, на фронт ішчэ нехта і без фронта, кажуць, вы нялоўга прадыгнаць, калі не будзеце сабе шатапаць. Вам, кажуць, патраба спаконія абстаюўка і добры харч». Ну і злялі зусім з учоту. Воеў толькі дакумент агінуў у агні, і я халку як змёрціў.

Намгін. Гэта афарыціца. Як вы з харчаваннем уладзіліся? Жыўтка. Пакуль што ніяк. У горадзе,

вучэбных планаў і дронную арганізацыю практычных заняткаў. І сапраўды, у гэтых пытаннях заўважэцца вялікая недапрацоўка і Міністэрства асветы БССР, і кафедр інстытута. Вучэбныя планы з году ў год мяняюцца, а за апошнія два месяцы амяніліся тры разы. У выніку гэтага частка курсоў была неадчитана, а некаторыя дысцыпліны паўтараліся. Так, на чабыртым курсе філагінічнага факультэта зусім выпала з праграмы на рускай літаратуры творчасць Чкава, Тургенева, Талстога і інш. Не праводзіліся практычныя заняткі па гісторыі літаратуры XIX стагоддзя. Затое лекцыйны курс па сінтаксеі паўтараліся некалькі разоў. Новыя вучэбныя планы не ўлічваюць спецыфіку факультэта. Так, былым студэнтам гістарычнага факультэта, якім надаецца ішчэ спецыялізацыя выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры, адрэзана зусім мізэрная колькасць гадін на вывучэнне гэтых прадметаў.

— За гады навування ў інстытуце, — гаворыць студэнт, — мы не толькі не навукаліся працаваць над перакладамі, сачыненнямі і іншымі відамі работ, а нават страцілі тыя веды, што набылі ў сярэдняй школе.

Як ні прыкра, але гэта так. На працягу трох з лішнім год свайго знаходжання ў інстытуце будучыя выкладчыкі літаратуры толькі адны раз пры вывучэнні мэтадыкі літаратуры «старотычна» пачылі ілічыцца з тым, што патрабуецца ад творчых вучэбніск работ. Практычных-жа навук самі не набылі.

У адрас студэнтаў у час педагагічнай практыкі нярэдка робіцца напрокі ў тым, што яны невывады чытаюць творы, на правільна робяць лагічныя выліскі. Гэта зусім справядліва. Настаўнік павінен дэканата выладоць тэхніку вяртаннага чытання. Але гэта справа закінута ў інстытуце. Калі раней чытаўся аддзяленны курс «Тэхніка і культура мовы», дык цяпер Міністэрствам асветы ён выкраслены з вучэбнага плана. Інстытуты ўвадыць яго факультэцкіна, па-за вучэбнай сеткай.

Студэнты скарпіліся на тое, што гісторыя рускай і беларускай літаратуры чытаецца ў іх без сувязі з іншымі відамі мастацтва. Дысцыпліны, якія знамілі-б студэнтаў з жываісам, скульптурай, тэатрам, не чытаюцца.

Будучыя выкладчыкі літаратуры і мовы вымагалі пажанты аб набажнічым практычным і лабараторных заняткаў, асабіва па сучаснай мове і курсах літаратуры, па прафесійнавай ілі падырыхтоўцы. Заслужоўвае ўвагі іх слуханна думка аб тым, што вартэ ўвесці стаць курсы дэ-б грунтоўна, усебакова вывучаць матэрыял, над якім ілі прыдзецца працаваць у сярэдняй школе.

КАФЕДРЫ З БОКУ

На запытанне, чаму студэнты слаба ведаюць тэксты твораў, якія ілі вывучаюцца, або чаму яны мала чытаюць маанарыяфі на асобных рыдлах курсоў, і-ў дэканале, і на кафедах можа паучыць адна адка: з-за перагружанасці. Сапраўды, студэнты перагружаны, але за кошт чаго?

Воеў праводзіцца лекцыя па сучаснай беларускай мове. Старшы выкладчык І. Цюхановіч манатона амель дзюкце азначэнне сінюмаў і іншых лекцыных твораў. Студэнты ўжо знаёмы з гэтым матэрыялам Яны вымучалі яго на лекцыях па іншых сумержных дысцыплінах. У іх каіпексатэ мх знайшлі воесем запісаў гэтых лексікалігічных катэгорыяў.

У сувязі з павелічэннем тэрміну навування на філагінічым і гісторыка-філагінічым аддзяленнях пачынаюцца ўведзены гадзіны на чытанне прафіліруемых дысцыплін. І воеў змест таго каб на аддзяленых гадзінах пашырыць вельмі студэнты па спецыяльным прадметах, раабраць патрабы маанарыяфі, практычна прааналазаваць асобныя творы, выкладчыкі беларускай мовы, беларускай літаратуры, рус-

кай літаратуры ашоў чытаюць студэнтам тое, што ілі ўжо даўно слухалі. Кафедры ў справе каардынацыі сумержных дысцыплін і ліквідацыі непатрабнага навування асобных том і раздзелаў нічога не зрабілі.

Мала ўвагі аддэца і явасці лекцый. Часта выкладчыкі прыходзіць у аўдыторыю ў справе каардынацыі сумержных дысцыплін і ліквідацыі непатрабнага навування асобных том і раздзелаў нічога не зрабілі.

Ці магда гэтага лекцыя ўхваляецца студэнтам, абудзіць творчую думку, вылікаць любовь да мастацкага слова? Нам думецца, што не.

На агульных разважаннях, без раскрывіцы творчай індывідуальнасці мастака слова, спецыфікі і жанравай асабіліцы яго творчасці, была пабудавана лекцыя па рускай літаратуры XIX стагоддзя дацента В. Антрынава на трохім курсе філагінічнага факультэта. Характарыстычны літаратурны рух 70—90 гадоў, дэктар пачарвоўна вылічана толькі сацыяльнае аблічча таго ці ішага літаратура, пералічыла яго творы, у некаторых выпадках пералада схему сюжэта. У выніку слухачам было цяжка размежаваць нават такіх розных літаратураў, як Надсан і Гаршын, вылічыць асноўную рысу літаратуры таго часу, атрымаць выразную характарыстыку яе напрамкаў.

Барэнага паліпашання патрабуе правядзенне практычных заняткаў, на якія адрэзана калі аднаго трыці ўсёго вучэбнага часу, а па некаторых прадметах і таго больш. Кіраўнікі практычных заняткаў перацываюць выкарстоўваць час, адрэзаны для амадавыяны лекцыных курсоў, набыцця практычных навук па арфаграфіі, сымстэцы, арэфіці, аналізу літаратурных твораў. У журнале для ўліку практычных заняткаў па фальклору на другім курсе амяніна, што студэнты дзе гадзіны раабраілі «агульнае паняцце аб народнай творчасці». І чым-жа яны аямаліся? Чыталі першы раздзел паўручніка. Далей ішчэ больш «націма» дзісісі: «Две гадзіны. Чыталі казкі» і г. д. На практычных занятках па беларускай літаратуры на чабыртым курсе ў групе «В», на якіх прысутнічала, між іншым, з 22 чалавек — 15, разабралася тама: «Творчасць П. Броўкі». Студэнты сінчатку бясесіама гаварылі аб вяртны паэта «Брат і сестра», пасля ібраўнік заняткаў дацнт Мікалай прапанаваў прачытаць верш «Най мне стаць», нарэшце гутарка найшла пра баланды. На запытанне т. Міхалева, хто напісаў «Валда ад чатырох заложнікаў», студэнтка адказала: «П. Трус».

Нам давёлася прысутнічаць на практычных занятках па мэтадыцы беларускай мовы. У аўдыторыі інстытута раабраць план-канспект прыкладнага ўрока аб прыстаўных гуках. Многа намагаўся прыкалада вынтывана выкладчыца мэтадыкі т. Броз, каб прадугледзець усё магчымыя зрычы на ўроку. Але ўсё гэта не дало станоўчага выніку, бо работа праваіліла ў аўдыторыі інстытута. Да таго-ж у вучэбным плане ў гэтым годзе чамусьці наогуд адрэзана педагагічна працтыка студэнтаў.

У бгучым навукачальным годзе аблізася арганізацыя факультэта, паваліены тэрмін навування. Троба прыхласці ўсе намагаіні, каб з Гомельскага інстытута выходзілі добра падрыхтаваны выкладчыкі літаратуры.

Б. КЛЕШЧАНКА.

ка характарызавалася і словам і справай самасільна, без паказванняў з боку аўтара».

З апошніх п'ес Кандрата Крапіны багачце мовы асабіва вылічавалася зрычана камяля «Пяноць жаваранкі». Яна з'яўляецца ўзором таго, як патраба пісьменніка выкарстоўваць лекцыянае скарбы народнай мовы, з якой станаюцца неабходна падбіраць тое ці ішчэ слова для большай іясці і дакладнасці думкі, для характарыстыкі таго ці ішага мастацкага дробаца.

Найбольш каларытная мова Пятлававага. Яна перасылана жартаўлівымі выражамі, прыказкамі і прымаўкамі, нахшталі: «рыба шукае, дзе глыбей, а чалавек — дзе ланей»; «у свагак, як на тарту: кожны цяган сваю кабылу хваліць»; «ад добра добра не шукаюць»; «супроць чужога добра сваб не горша выстаўляем»; «на ішчыму хоць ашч нечага, але жыць веедла».

Асабіва каларытнай, сакавітай, вытрыманай у плане рытмычнай вясельна-абрадавай народнай паэзіі з'яўляецца мова Пятлававага ў алошнай карціне п'есы, калі герой выконвае ролю сапта ў час вяселля. Драматык, выкарстоўваючы тут старую традыцыйную форму, напавінае не новым аметам, які адлюстравале новы быт калгаснай вёскі. Так, напрыклад, старадаўня беларуская народная вясельная песня, напавіненая новым аметам, гучыць зусім па-ішчаму.

Гаворачы аб мове п'есы «Пяноць жаваранкі», неабходна адзначыць, што многія пераважы часта карыстаюцца рытмычнай народнай мовай, чым дасягаюць выкалыванага эфекту і надзецца большага эмацыянальнасць твора («Ёе доля, не і дэла»; «сват засы на чужыя прыласы»; «пап'еў, пшашў і зноў на тым месцы етэ?»; «шпэць і нам спяць не даоць» і інш.).

Мова Крапіны-драматыка ліхціць яркавымі фарбамі, мноствам тапчыных адценняў. Майстэрства К. Крапіны ў стварэнні вобразаў-тыпаў, ва ўсебаковым і яркім адлюстраванні жонцы — вялікая школа для нашай літаратурнай моладзі.

А. СЕМЯНОВІЧ.

Брашура аб перадавым вошце

Надаўна ва ўсіх раёнах нашай рэспублікі прайшлі семінары работнікаў культуры. Трэба было бачыць, як уважліва ставіліся загадчыкі клубу, хат-чытальні і бібліятэк да кожнай круціцы новага, а якой цікаваці распавялі яны і вывучалі лепшы вопыт сваіх таварышаў!

Перадавы вопыт устаноў культуры ў нас яшчэ прапагандаваць слаба. Пра тое, як яны працуюць, вельмі часта не ведаюць нават работнікі культуры таго раёна, дзе знаходзіцца гэтая ўстанова, ужо не гаворачы пра тое, каб пашырыць гэты вопыт на вобласць, на ўсю рэспубліку.

Ёсць многа форм і метадаў прапаганды лепшага вопыту ў рабоце культуры устаноў. Рэспубліканскі метадычны кабінет культуры асветы работ Міністэрства культуры БССР, напрыклад, зрабіў добрую справу, падрыхтаваўшы брашуру С. Семяненкі аб рабоце лепшага ў рэспубліцы Цімавіцкага сельскага клуба Бальнаўскага раёна.

У чым-жа яе каштоўнасць? Перш за ўсё ў тым, што аўтар прасачыў за работай загадчыка Цімавіцкага сельскага клуба Антона Валогі з моманту яго прызначэння на гэтую пасаду. У той час клуб ашчэ не было ў калгасе, і Антона Валогі моладзь, жартуючы, называла «загадчыкам зрубам». Замест арганізацыі культурна-масавай работы дамабіліся навуку марку давацца выконваць абавязкі і прапра. І тэхніка, і дэсантніка, а часта, закасаўшы рукаві, самому браць у рукі лапату або кельму ці фуганку.

Актыўныя будаўнікі клуба пасля сталі першымі памочнікамі ў рабоце, а некторыя нават увайшлі ў склад савета клуба. Абавязкі паміж членамі савета клуба строга размераваны, і кожны адказвае за пэўны ўчастак клубнай работы. Апрама планаў, савет абмяркоўвае розныя ішныя пытанні, звязаныя з дзейнасцю клуба, як, напрыклад, аб рабоце рэдакцыі наспеннай

• С. Семяненка. Раўніні XX з'езду КПСС — у масні. Белдзяржвыдавештва, рэдакцыя палітычнай літаратуры. 1956 г.

газеты «Абло сатыры», лекцыйнай прапагандзе. А на адным з першых пасаджанніў савет абмеркаваў і адобыў «Правільна наведання клубу», які вывешаны цыпер на відныя месцы і строга выконваюцца яго наведвальнікамі. Шкада толькі, што аўтар брашуры нічога не сказаў, што гэта за правільна. Варта было прывесці іх калі не ўсе, ды хоць-бы асобныя, найбольш цікавыя вытрымкі.

Совет клуба шырока прапагандаваў матэрыялы XX з'езду нашай партыі. Уся работа клуба цесна звязана з нагляднымі задачамі калгаснай вытворчасці. Асабліва ўвага надаецца лекцыйнай прапагандзе. І тут ёсць чаму павучыцца многім нашым устаноўкам культуры, многім сельскім аб'яднанням лектараў. Стала добрай традыцыяй, калі ў юным населеным пункце штомесячна чытаецца не менш двух лекцый. Тэматыка іх самая рознастайная, прычым улічваюцца пажаданы калгаснікі, моладзі. Кожны член лектарскага аб'яднання штомесячна выступае перад калгаснікамі тры, а то і чатыры разы.

Здавалася б, нічога асаблівага няма ў тым, што пры клубе створаны кінолекторы. Не новая гэта справа — скажучы некаторыя. Так, і сапраўды не новая. Але пры ўмелай арганізацыі справы яна загуляла па-новаму. Цяпер у Цімавіцкім клубе лекцыі на навукова-агасітэматычны, тэхнічны, сельскагаспадарчы і ішныя тэмы, у час якіх паказваюцца адпаведныя фільмы, часта збіраюць большую аўдыторыю, чым якая-небудзь кінокарціна.

Мы многа гаворым пра тэматычныя вечары. Яны самага пераважнага ўжо ў «чарговае нуднае мерапрыемства». Нават выпрадаваўся пэўны штамп, які трэба іх праводзіць. І тут у многім виваляты шматлікія інструкцыі і метадычныя пісьмы.

У брашуры расказваецца, як рыхтаваліся і прайшлі два такія вечары, адзін на тэму «Кукуруза — культура валькі магчымаасцей», другі — аб перспектывах развіцця жытывадаўлі ў калгасе Цімавіцкага раёна.

ХРОНІКА КУЛЬТУРНАГА ЖЫЦЦЯ

Кінофільмы дапамагаюць вывучаць літаратуру

Вучні Вендаражскай сярэдняй школы Магілёўскага раёна пры вывучэнні праграмных твораў па рускай і беларускай літаратуры дадаткова выкарыстоўваюць калектывны прагляд і абмеркаванне кінофільмаў, створаных на творах пісьменнікаў.

Толькі ў гэтым навуковым годзе ў школе дэманстраваліся фільмы «Пяць жаваранкі», «Гора ад розуму», «Рэвізор», «Маладая гвардыя», «Наваліца», «Маці», «Узнятая цаліна», «Педлагічны паэма».

У раёны аддзел культуры паступіла заяўка ад школы на прагляд кінофільма «Пачаток шляху», які створаны па матывах апавесці М. Лынькова «Мікола-паравоз».

Тэлевізарты ў калгасных клубах

Праўленне сельскагаспадарчай арцелі імя Тэльмана і дырэкцыя Рагавіцкага МТС Заслаўскага раёна набылі тэлевізарты. Цяпер у калгасных клубах раёна ўстаноўлена каля дзвюццаці тэлевізартных прыёмнікаў.

Сельскія лектары

Яшчэ не было таго выпадку, каб у калгасе імя Сталіна Кіраўскага раёна перад пачаткам сколу, канцэрта, дэманстрацыі кінокарціны не выступіў з гутаркай або невялікім дакладам хто-небудзь з выступаў інтэлігенцыі.

Рэпліка Аб сціпласці

У артыкуле «Адказны год», прысвечаным некаторым задачам пісьменнікаў у сувязі з саракагоддзем Вялікага Кастрычніка, я зрабіў заяўку ў адрас нашых маладзёжных газет. Гэта не агляд друку, а толькі заяўка чытача.

Гэта тым больш перадавалася, што ў клубе ёсць багата бібліятэка, абавязак якой — прапагандаваць творы рускіх і замежных класікаў, савецкіх пісьменнікаў, кнігі беларускіх літаратараў. Магчыма, таму ў рэпертуары аматараў мастацкага чытання адсутнічаюць вершы беларускіх пісьменнікаў, а члены харавога гуртка надзічаў рэдка спяваюць песні беларускіх кампазітараў і народныя песні.

Я. КАЛЯДА.

І яны — творцы спектакля

Наведвальнікі тэатра прагледзеў спектакль. І як часта бывае, ён дзеліцца ўражаннямі аб пастаноўцы са сваімі сябрамі. Успамінушы пра выканаўцаў роляў, ён ніколі не забудзе сказаць некаторыя словы аб дэкарацыях і касцюмах спектакля, і бадай нямногі глядачы ведаюць, што сярод артыстаў існуе прыказка: «Добры касцюм — палова песпеху ў ролях». Гэта так. Вось чаму над касцюмамі кожнай пастаноўкі напружана працуе валькі калектыв вышакваліфікаваных краўцоў, закройшчыкаў.

Заходзьце ў нашы майстэрні, — прапануе дырэктар вытворчага камбіната тэатра оперы і балету Б. Талалаев. У валькім цокальным паверсе размясціўся цэлы камбінат. Тут два краўцы, жыванісы, старыяны, трафартны і ішны цэхі. Заходзім у краўцкі цэх. Тут рыхтуюцца касцюмы для балету «Карсар».

Патрэбна пашыць толькі 47 жаночых касцюмаў, — гаворыць закройшчыца жаночага цэха Серафіма Гільзінец. — Для гэтых будучы выкарыстаны высокакачэсныя матэрыялы: газ, шэфон, шоўк, атлас і ішны.

Але работа над аздэнем пачынаецца не тут. Эскізы касцюмаў рыхтуюць мастакі тэатра на чале з заслужаным дзеятцам мастацтва БССР П. Масленікавым. Было падлічана, што трафарэтнаму цэху належыць распусіць каля 50 метраў тканіны, якая ў далейшым пойдзе на прыгатаванне касцюмаў.

Размаляваныя трафарэтныя матэрыялы паступаюць у закройны, а потым у краўцкі цэхі. Бывае і так, што эскіз мастака не ўлічвае якасці таго або ішнага матэрыялу. Тады краўцам прыходзіцца быць не толькі выканаўцамі заказу, але і станаўцца творчымі работнікамі. Сваімі прапановамі і варыянтамі яны дзеліцца з ржысёрам спектакля народным артыстам БССР С. Дрычым, мастакам Масленікавым і з артыстамі балету.

— Балет «Карсар» — адна з работ, якую рыхтуе шматлікі калектыв тэатра напярэдадні савецкай валькі. — гаворыць дырэктар тэатра П. Лютаровіч. — Слэд за балетам наш вытворчы камбінат атрымае новыя залатныя падрыхтоўку касцюмаў да оперы «Саджог», якую мы пакажам глядачу напярэдадні свята.

На здымках: 1. У трафарэтным цэху, 2. Мастак П. Масленікаў праглядае ўзоры матэрыялаў у краўцкім цэху, 3. У пашывачнай майстэрні.

На выхаўчыя тэмы

Будуць цёплыя веснавы дзень. На прышкольным участку шумныя гуртам збіраліся вучні. Саджалі фруктовы сад. Кожны — сваё дрэўца. Прапавалі старына і хлопчыкі і дзяўчынікі. Адна толькі вучаніца стала ў баку, нічога не робячы, — васьміналіска Ніна Гурчанкова.

— Чаму ты не працуеш? — звярнулася да яе настаўніца. — А ў мяне нешта галава разбалелася, — паўчыўся адказ. Ніна скулелася сваёй настаўніцы. Яна была зусім здарова. Ёй проста не хацелася пшыкаць рукі зямлём і рабіць тое, што рабілі ўсе.

— А дома ніяка маці вельмі пспіла дачу. — Яна ў мяне нейкая ўжо вельмі кволая, не да рук ёй грубая работа. Ганіма Сцяпанавіч, бываць, падаткуны падол, бжыць правесці сваю рагулю на выпас, спазніваючыся на работу ў калгасе, а дачка ў гэты час пспіла ў ложку.

— Карону-ж магла-б і дачка ў поле выгнаць, — гаварылі суседкі Ганне Сцяпанавіч. — Што вы, бабаныкі, яна-ж нічога дзіця малое, паспее на працавацца, — адказала чужыя маці. — Дзіця малое, будучы ўжо семінаціпагоддз дзвучынай, не хацела працаваць і ледзь-ледзь «на тройках» дабралася да выпускных экзаменаў ў дзевятны класе.

Зноў будзюць веснавы дзень. Са спен Баранскай сярэдняй школы выходзіў на шырокіх прасторы самастойнага жыцця новы атрад моладзі. У гэты дзень і Ніна Гурчанкова атрымала сваю епушэчку ў жшчэ. — атэстат сталася... Ніна сядзела на садован лаўцы і трымала ў руцэ галіну квітнечнага бэзу з блакітнымі зорчакмі — пшэсткамі шчасця на ім.

Аляксей КУЛАКОЎСКИ.

Пустыя каласы

Працаваць, пытаецца вы, дзвучыць. А я лічу так: дзе-б ні працаваць, толькі не заставацца ў весны. Я хачу, напрыклад, быць зусім урачом. Або гарадской паліліцы. Або гарадской паліліцы. Або гарадской паліліцы. Або гарадской паліліцы.

— А ў мяне нешта галава разбалелася, — паўчыўся адказ. Ніна скулелася сваёй настаўніцы. Яна была зусім здарова. Ёй проста не хацелася пшыкаць рукі зямлём і рабіць тое, што рабілі ўсе.

— А дома ніяка маці вельмі пспіла дачу. — Яна ў мяне нейкая ўжо вельмі кволая, не да рук ёй грубая работа. Ганіма Сцяпанавіч, бываць, падаткуны падол, бжыць правесці сваю рагулю на выпас, спазніваючыся на работу ў калгасе, а дачка ў гэты час пспіла ў ложку.

— Карону-ж магла-б і дачка ў поле выгнаць, — гаварылі суседкі Ганне Сцяпанавіч. — Што вы, бабаныкі, яна-ж нічога дзіця малое, паспее на працавацца, — адказала чужыя маці. — Дзіця малое, будучы ўжо семінаціпагоддз дзвучынай, не хацела працаваць і ледзь-ледзь «на тройках» дабралася да выпускных экзаменаў ў дзевятны класе.

Зноў будзюць веснавы дзень. Са спен Баранскай сярэдняй школы выходзіў на шырокіх прасторы самастойнага жыцця новы атрад моладзі. У гэты дзень і Ніна Гурчанкова атрымала сваю епушэчку ў жшчэ. — атэстат сталася... Ніна сядзела на садован лаўцы і трымала ў руцэ галіну квітнечнага бэзу з блакітнымі зорчакмі — пшэсткамі шчасця на ім.

Аляксей КУЛАКОЎСКИ.

Пустыя каласы

Працаваць, пытаецца вы, дзвучыць. А я лічу так: дзе-б ні працаваць, толькі не заставацца ў весны. Я хачу, напрыклад, быць зусім урачом. Або гарадской паліліцы. Або гарадской паліліцы. Або гарадской паліліцы.

— А ў мяне нешта галава разбалелася, — паўчыўся адказ. Ніна скулелася сваёй настаўніцы. Яна была зусім здарова. Ёй проста не хацелася пшыкаць рукі зямлём і рабіць тое, што рабілі ўсе.

— А дома ніяка маці вельмі пспіла дачу. — Яна ў мяне нейкая ўжо вельмі кволая, не да рук ёй грубая работа. Ганіма Сцяпанавіч, бываць, падаткуны падол, бжыць правесці сваю рагулю на выпас, спазніваючыся на работу ў калгасе, а дачка ў гэты час пспіла ў ложку.

— Карону-ж магла-б і дачка ў поле выгнаць, — гаварылі суседкі Ганне Сцяпанавіч. — Што вы, бабаныкі, яна-ж нічога дзіця малое, паспее на працавацца, — адказала чужыя маці. — Дзіця малое, будучы ўжо семінаціпагоддз дзвучынай, не хацела працаваць і ледзь-ледзь «на тройках» дабралася да выпускных экзаменаў ў дзевятны класе.

Зноў будзюць веснавы дзень. Са спен Баранскай сярэдняй школы выходзіў на шырокіх прасторы самастойнага жыцця новы атрад моладзі. У гэты дзень і Ніна Гурчанкова атрымала сваю епушэчку ў жшчэ. — атэстат сталася... Ніна сядзела на садован лаўцы і трымала ў руцэ галіну квітнечнага бэзу з блакітнымі зорчакмі — пшэсткамі шчасця на ім.

Аляксей КУЛАКОЎСКИ.

ПІСЬМО

У англійскай газете «Дэйлі уоркер» нядаўна быў надрукаваны нарыс журналісткі Монікі Уэйтлі, напісаны на аснове асобістых нарысаў.

Аўтар гэтага нарыса — публіцыст-католік. Яе нельга заподозрыць у спачуванні камуністам. Але яна праўдліва, на аснове сваіх асобістых уражанняў, паказвае жывілае становішча, у якім знаходзіцца ў Паўднёва-Афрыканскім Саюзе карэінае насельніцтва і калароны. Гэты нарыс — жывое сведчанне таго, што ісе народы Азіі і Афрыкі англа-амерыканскі каланіялізм.

Ніжэй мы друкуем урывак з гэтага нарыса.

Гэта адбылося ў час майёй першай паездкі ў Паўднёвую Афрыку. Я сядзела пад явучымі промянямі сонца, захаціўшыся чытаннем кнігі.

Выпадкава адарваўшыся ад старонкі, я убачыла высокую маладога чалавека, які ішоў па палубе. Стройны, як лавіна, з чорнымі вачыма і валасамі... «Сёнавец», — падумала я, калі ён паставіў сваё крэсла побач з май.

Хутка мы разгаварыліся, і ён расказаў, што працуе ў вайтэаўскім арэстры, пашываючы пры гэтым, што музыку ў Паўднёвай Афрыцы амаль не црыць.

«Вы самі пераканаецеся, мадам, — гаварыў ён, — гэта мала культурна краіна: няма добрых карцін, няма добрых тэатраў, няма музыкі, хіба што крэху ў Кейптаўне. Я вяртаўся з Англіі, дзе меў шчасце карыстацца ўсімі гэтымі каштоўнасцямі, неадступнымі для мяне ў роднай краіне».

Яго выказванні тады не трыгвалі мяне. Мы сустракаліся і гаварылі ўвесь апошні тыдзень дарогі. Давід Кейт мне спадабаўся таксама, як і яго сарамалівыя, награтыўныя манеры.

Кейт. «Заходзьце. Муж пайшоў на рэпетыцыю. Ён гаварыў мне пра сустрэчу з вальмі, — сказала яна. — Але мы думалі, што ў вас не будзе часу наведаць нас. У вас тут павіна быць многа саброў, большасць іх будзе здзіўлена, калі даведзана, што вы заходзілі ў гэты дом».

Я запыталася: «Чаму? Зайду да саброў, — што ў гэтым асаблівага?» «Гэта праўда, — адказала яна. Але, бачыце, еўрапейцы не сфарбуюць з калароны. Мы — ізаляваныя раса. Мы ні да кога не належым: ні да белых, ні да чорных». У яе голасе гучалі горкія ноты.

«Мы находзім ад белых людзей, якія калісьці прыязджалі ў Афрыку без сваіх жанок. Па спадчынасці нашы дзеці ішны раз маюць тэку-ж светлую скуру, як еўрапейцы, а ішны раз яны пашываюць афрыканцаў».

Мы аддзем сваіх светла-скурух дзяцей, каб яны маглі спыніць за белых. Для іх унікая магчымыя атрымаць адпаведную адукацыю ў школах для еўрапейцаў, яны могуць стаць членамі грамадства еўрапейцаў, але мы, бацькі, трымі іх. Мы разбіваем нашы сэрцы ў спадчынанні на шчасце дзяцей.

Я не калароны, але я бацька, як яны пакутуюць таму, што мой муж — каларон. Мы пакажалі адзін аднаго і паканіліся ў Еўропе. Ён напярэдадні мяне аб тым, што можа мяне чакаць у яго краіне. Але я казала яму, мадам. Я хачела падтрымаць яго, дапамагчы яму зносіць інаваў, прыніжэнне і жорсткасць, якія ён перыць.

Мы хочам, каб наш сын паехаў у Англію, дзе ён будзе свабодным, нягледзячы нават на тое, што ў яго калароны бацька».

у і была рада, калі яна выйшла з пакоя, каб прыгатаваць чай. Прыпылося сабраць усе сілы, каб утрымацца ад сабе.

Калі яна вярнулася, размова перайшла на агульныя тэмы. Я была захопленая на домам, гэта безумова будзюць культурных людзей.

«Мы любім яго, — сказала міс Кейт, — але невядома, ці доўга мы зможам я ў жыцьці. Гэта белы раён, а па новаму закону ныводнін неўрапеец не можа атрымаць дазволу, каб застацца тут».

Куды мы дзеснемся — у вальмі не магу. Жыліліны прыдзе еўрапейцы, які неўрапеецаў гэта вышчаеце. Мы ніколі не ведаем, што здарыцца заўтра.

У мінулым, дзвучычы тым кропкам белай крыві, што цякуць у нашых жылах, мы мелі некаторыя прылівы. Нам давалася карыстацца аднолькавым з еўрапейцамі транспартам, мы маглі ходзіць у іх кнігі і тэатры, галасавалі па агульнаму, а не калароннаму спсёу — нас прадстаўлялі ў парламенце еўрапейцы. Цяпер і гэта сплывае».

Я пацху, як павярнуўся ў замку ключ, і Давід Кейт, увайшоў у пакой. Мне аддалася, што ён паставіў. Вітаў ён мяне цёпла, але нежк стрымана, хутчэй проста як чалавечка, які старецца трымаць сабе па магчымасці больш цвёрдым. Мы крэху пагаварылі, і я выказала спадзяванне пасля звароту ў Кейптаўн пашыць на адным з яго канцэртаў».

паш дом, таму што Вы з самага пачатку глядзелі на нас як на роўных сабе. У нашай краіне такія выпадкі сустракаюцца не часта, хоць сёння Паўднёвая Афрыка багачейшая дзвучычы каларонным мужчынам і жанчынам, якія сталі палітычнымі дзвучычы, музыкантамі, спевакамі, спартсменамі.

Але ў вачэх еўрапейцаў нашай краіны мы застаемся кастай «недатыкальных». Расіам — агітэна і псэвданае разуменне захворванне, расііцыі законы на даюць яму характар сапраўднага вар'яцтва».

З таго часу, як Вы былі ў нашай краіне, адбыліся жывілыя падзеі. Закон аб адукацыі для неграў банту паздаў нас магчымыя даць адукацыю ў профасоамі. Цяпер усе гэта будзе распаўсюджана і на каларонных. Яны таксама павіны будзюць праўдзі і пашухмяна падраўняваю палісіамна.

Нежк я напісала майм сябрам пісьмо, пытаючыся, ці не магу што-небудзь зрабіць для іх, але не атрымала адказу.

Перад зваротам з падарожжа я аднойчы наведала Кейптаўн. Дом Кейта аказаўся замкнёным. Я паспрабавала дзвучычы пра іх, але без пспеху».

Прайшло ішчэ каля года, і памыць пра Кейта амаль спсрлася. Я кажу амаль таму, што кожны раз, калі даводзілася чытаць аб новых выпадках расавай дыскрымінацыі, ушнікаў неспакой за яго лёс.

ліцы; брудная вада спякае ў яр, ператвараючы яго ў брудную яму, дзе дабўдаюцца дзеці і дзе мы павіны мыць сваё аздэне.

Мы любім сына больш за само жшчэ, ён — гэта ўсе, што мы маем у сучасны момант, але мы не можам захаваць яго.

Таму я наведзю аднаго раёншага знаёмка, члена нашай аркестра, які вяртаецца ў Англію. Ён агідзіўся ўзяць нашата хлопчыка, уся, навіць яго, дагядяць і забяспечыць такімі клопатамі, на якія бацькі больш не маюць магчымасці. Ён абцаў даць яму адукацыю і развіць у яго любоў да музыкі.

Але аднацца дзіця, ведаючы, што больш ніколі не ўбачыць яго, вельмі дзжжа. Перад тым, як ён пакінуў нас, яго маці і я прасілі яго ўсю ноч ля яго ложка. Ён выгяляў такім мілым, расчыраным, хоць мой бацька і дзед былі англічанамі. Майё жонны сказалі, што яна, як еўрапейка, павіна пакінуць мяне.

Пасля прымусявога перасялення тысяч афрыканцаў у заходнюю зону Ігансбургта людзі страцілі ўсё. Іх можаце бы ўшніць сабе, мадам, што значыць пакінуць свой абжыты дом і далучыцца да гэтага валькіа натурун бжыдонных людзей ў «святарэ кампсё»?».

Тут няма дарог, няма вулічных асвятлення, каналізацыі; маца напашунае адкрытыя каналы, прасочваецца па вуліцы; брудная вада спякае ў яр, ператвараючы яго ў брудную яму, дзе дабўдаюцца дзеці і дзе мы павіны мыць сваё аздэне.

рабілі, што прымаці адзін за другім распрэсіўныя законы, каб трымаць каларонных у прыгнечаным стане.

І цяпер у нас няма нашата хлопчыка, нашы рукі пустыя, нашы сэрцы рабытыя, і мы стаім перад наступным крокам. Мая жонка будзе адарвана ад мяне. У любы момант можа прыбыць паліцыя, таму што нікому з белых не дазволена жшчы ў тэуемнай зоне.

Калі мы бралі шлюб, наш саюз блаславіла хрысціянская царква, царква безлых людзей. Мы абядалі быць вернымі адзін другому да таго часу, пакуль смерць не разлучыць нас, але не смерць, а людзі, якіх называюць хрысціянцамі, ашукваюць нас, каб разлучыць.

Жшчэ пасобок было-б дзян на невясномы, і мы лічым лепш памерці. Мы пабўдаем усяго, што надае жшчыню нейкі сэнс. Хутка нас разлучыць, як нас разлучылі з нашым дзіцем, таму мы, мая лас і махіншны нашых правільна-цельу аказаліся мацшэйшымі за нас.

Дзвучычы за Вану дзвучычы: калі Вы атрымаеце гэта пісьмо, пас ужо не будзе... Давід КЭЙТ.

Ні адрасу, ні даты. Нельга шпавіць ні іх саміх, ні іх сына.